

**PARODA „CIVITAS VILNENSIS III“: ŽVILGSNIS NE TIK APIE NEPAŽINTĄ
LENKŲ DAILĘ VILNIUJE, BET IR APIE LAIKMETĮ, ISTORIJĄ, ŽMONES**

Sostinės galerijos „Kunstkamera“ erdvės pažįstamos daugeliui meno gerbėjų. Ne tik dėl kultūrinio vyksmo – Meno istorijos mokyklos paskaitų, Vilniaus aukcionų, leidinių ir jų pristatymų ar parodų skaičiaus. Šioms erdvėms būdinga praskleisti meno šydą ten, kur daugelis nesiryžtų. Šįkart – į gausų lenkiškąjį prieškarinio Vilniaus menininkų segmentą.

Trečią kartą organizuojama paroda „Civitas Vilnensis III“ stebins gausia išskirtinių autorių ir kūrinių kolekcija iki pat Naujųjų metų, o apie tai, kuo ji ypatinga, kodėl reikia ją pamatyti, kas sieja lietuvių ir lenkų dailę – interviu su parodos kuratore, menotyrintinke dr. Simona Skaisgire.

Prieš dešimtmetį pirmoji paroda „Civitas Vilnensis I“ kvietė pasižvalgyti po senojo Vilniaus vaizdus ir tarpukario Vilniaus autorių rinkinį, prieš šešerius metus įvykusi antroji paroda supažindino su Vilniumi ir vilniečiais iki 1945 m. Kodėl šįkart dėmesys nukrypo į lenkų dailę?

Viena vertus, toks jau šios parodos lotyniškas pavadinimas – vilniečių bendruomenė, valstybė, miesto bendrija – suvienijantis mus visus pagal bendras savybes į visumą. Juk Vilnius – daugiaveidis miestas, įvairiautis, turintis

nevienprasmisškų istorijos ir kultūros atspindžių, kuriuose galime rasti įdomiausių savo tapatumo reikšmių. Lenkų dailė čia užima labai ypatingą vietą.

Kita vertus, idėja surinkti į vieną vietą ne tik mūsų tapatumui, bet ir nacionalinei savimonei bei saviraiškai įtaką dariusius kūrėjus, negimė spontaniškai. Tai padiktavo logiška parodų ciklo tąsa ir galbūt šiek tiek aplinkybės – galimybė būti labai arti meno rinkos per Vilniaus aukciono namus. Paprastai čia atkeliauja, pasisveikina su publika ir dažniausiai greitai iškeliauja geri kūriniai. Dabar pasitaikė toks laikas, kai jų turime gana nemažai. Esu sakiusi, kad meno rinka senka – tikrai niekas nežino, kada vėl bus galima surinkti į vieną vietą tiek gerų autorių ir jų kūrinių.

O jų išties gausu: daugiau nei dvi dešimtys autorių ir beveik 50. kūrinių. Tokios apimties parodai pasiruošti reikia laiko, o ir atspirties taškų.

Žinoma, tema visada yra labai svarbi: kartais ją tiesiog sudėtinga išplėtoti arba atvirksčiai, – nepajunti, kaip visuma natūraliai užpildo erdves.

Šioje parodoje tarsi turėjo būti iššūkis derinti gausybę skirtingų autorių, temų ir žanrų, bet pastebėjau labai įdomų dalyką – visi lenkų dailininkai, kurie gyveno ir kūrė Vilniuje, turi daug bendra. Nereikėjo šių kūrinių suvienyti po kokiu nors dirbtiniu ženklu – jie patys tiesiog sulipo į visumą savo siužetais, tematika, žanrais ir kt. Galbūt tai ir yra didžioji lenkų dailės Vilniuje paslaptis?

Ar tautiškumo akcentas mene išties svarbus?

Mene kaip reiškinyje tikriausiai nesvarbus, tačiau svarbus istorinėje ir kultūrinėje Vilniaus perspektyvoje, kurios dalis buvo ir menas. Juk čia gyveno ir pamatus miestui klojo ne tiek daug lietuvių, bet kartu su jais – gana gausios žydų, lenkų ir kitos bendruomenės. Nepaneigsime, kad tik įvairiapusiškumas, tolerancija ir atvirumas buvo Vilniaus jėga ir stiprybė.

Ir ji pasireiškė labai paprastai.

Nepamirškime, kad XIX a. Lenkija, skirtingai nei Lietuva, turėjo aukštąją dailės mokyklą. Čia, Vilniuje, mūsų dailės istorija nutrūko po 1831 m. sukilimo uždarius universitetą. Tarpukariu jį atkūrus ir pavadinus Stepono Batoro universitetu, būtent lenkų tapytojo Ferdinando Ruščico (Ferdynand Ruszczyk, 1870–1936) – pastangomis atkurtas ir Dailės fakultetas, davęs didžiulį impulsą meninio gyvenimo atgimimui.

Kaip bendrai atrodė atgimęs Vilniaus meninis gyvenimas prieškarui?

Labai kosmopolitiškai. Nes į atkurtą universitetą stėjo įvairių tautų jaunimas, juos mokė Vakarų Europoje ir Lenkijoje mokslus baigę profesoriai, kurie paruošė kūrybingų ir veržlių menininkų kartą.

Ir jei lygintume Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto aplinkos meninį braižą su, pavyzdžiui, Kauno meno mokykla, matytume, kad pastarieji nukeliavo prancūziško postimpresionizmo ir vokiškojo ekspresionizmo keliu, tuo metu Vilniuje susiformavo ryški neoklasicizmo mada. Vienas tokių geriausiai žinomų pavyzdžių – Ludomiras Slendzinskis.

Kas vienija parodoje eksponuojamus autorius?

Išskirčiau kelis dalykus: meilę Vilniui ir tarpusavio ryšius bei sąsajas.

Jau minėtas F. Ruščico figūra labai gerai atspindi tai, ką paminėjau pirmiausia, – ypatingus jausmus mūsų sostinei. Beveik iki šių dienų jis buvo žinomas tik kaip lenkų dailininkas, kurio paveikslai puošė Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus ekspoziciją.

Daugiau nieko iki kol jo biografija nebuvo labiau ištyrinėta ir atsakyta į klausimą – kodėl tokio aukšto lygio ir daug pasiekęs profesorius iškeitė Europos didmiesčių galimybes į tuo metu kultūrine prasme atsilikusį Vilnių. Tyrinėtoja Algė Andrulytė įrodė, kad atsakymas slypi jo kūryboje: temose ir pavaizduotuose objektuose. O gal sužaidė ir puoselėtas dviejų artimų tautų ryšys?

Panašiai ir Mikalojaus Konstantino Čiurliono mokytojas Kazimieras Stabrauskas (Kazimierz Stabrowski, 1869–1929) – jis, beje, buvo dar labiau suaugęs su romantizuota Lietuvos istorija nei F. Ruščicas. Jis yra apie tai kalbėjęs ir savo interviu, bet įdomiausia tai, kad visi motyvai perimti iš lenkų romantikų poetizuotos Lietuvos istorijos. Štai ir ryšys.

Arba – parodoje bus galima išvysti ir vieną iš Vilniaus dailininkų draugijos įkūrėjų Bronislovą Jamontą (Bronisław Jamontt, 1886–1957), laikomą vienu geriausiai peizažų tapybą įvaldžiusiu dailininku Lietuvos dailės istorijoje. Dėl labai paprastų priežasčių: jis gana ilgai dirbo dailininko F. Ruščico asistentu Vilniaus universiteto Dailės fakulteto peizažinės tapybos studijoje, vėliau tapo peizažinės tapybos profesoriumi ir visą gyvenimą tapė tik peizažus. Šalia bus galima pamatyti jo mokinio, kuris taip pat studijavo ir pas L. Sledzinskį ir parodoje eksponuojamą Jurgį Hopeną, Stanislovo Roličiaus (Stanisław Rolicz, 1913–1997) kūrinius.

Galima rasti ir daugiau įvairiausių sąsajų. Pavyzdžiui, parodoje eksponuojamos fotografijos, kurias sukūrė Janas Bulhakas (Jan Bułhak, 1876–1950), parašęs knygą apie F. Ruščicą. Arba – štai Pranciškus Jurjevičius (Franciszek Jurjewicz, 1849–1924) gyvenęs Rōmerių namuose, kartu dirbo vienoje dirbtuvėje su Edvardu Matu ir Alfredu Rōmeriais (Alfred Izydor Rōmer, 1832–1897) bei aktyviai kartu dalyvavęs kultūrinėje ir politinėje veikloje. Jų visų kūriniai irgi eksponuojami parodoje.

Ar galėtumėte išskirti šiuos kūrėjus vienijantį žanrą prieškarinio laikotarpio?

Tai nebūtų įmanoma, tačiau jų visuma leidžia susidaryti pilnesnį vaizdą apskritai apie laikotarpį.

Štai pavyzdžiui, Sofijos Romerienės (Zofia Romerowa, 1885–1972) kūriniuose bus pavaizduota daug interjerų, Česlovo Znamierovskio (Czesław Znamierowski, 1890–1977) darbai – peizažiniai, Vincento Lukaševičiaus (Wincenty Łukaszewicz, 1861–1931), bendradarbiavusio su dailininku Mykolu Elvyru Andrioliu, kūriniuose prasimuš religinio turinio atspindžiai, Viocecho Gersono mokinio Kazimiero Mordasevičiaus (Kazimierz Mordasewicz, 1859–1923) kūryboje vyraus portretai, kurių jis per visą gyveimą nutapė per 800 ir pan.

Tam tikra prasme, tai paroda ne tik apie Vilnių, kultūrinius pamatus Lietuvoje padėjusią lenkų daile, bet ir patį laikmetį, jo istoriją ir žmones.

Į kuriuos autorius siūlytumėte būtinai atkreipti dėmesį?

Kiekvienas jų įdomus tiek savo ryšiais, svoriu, tiek biografijomis. Pavyzdžiui, grafika bei piešimu užsiėmęs Leonas Dobžinskis (Lew Dobrzyński, 1907–1937), be kita ko, turėjo giminystės ryšį su Levu Tolstojumi per mamos liniją.

Bet atkreipčiau dėmesį į tuos, kurie meno rinkoje pasitaiko rečiausiai arba lietuviams dar nėra iki galo pažįstami. Tarkim, grafikas Tadas Kuliševičius (Tadeusz Kulisiewicz, 1899–1988), kūręs daugiausia medžio raižinius. Tiesa, didelė jų dalis sudegė kilus gaisrui studijoje ir vėliau menininkas prie grafikos beveik nebegrižo, atsidėjo piešimui.

Daugelis parodoje eksponuojamų autorių, tokių kaip Adomas Miendzyblockis (Adam Międzybłocki, 1883–1956), Boleslovas Buika (Bolesław Buyko, Bujko, 1878–1940), Jurgis Hopenas (Jerzy Hoppen, 1891–1969), Konstantinas Gorskis (Gurskis, Konstanty Górski, 1868–1934), Marijonas Kulieša (Marian Kulesza, 1878–1943), Pranciškus Čebotarevičius (Franciszek Czebotarewicz, XIX II p.–XX I pr.), Stanislovas Bohušas–Siestšencevičius (Stanisław Bohusz–Siestrzeńcewicz, 1869–1927) ir jų kūrinių slepia panašias istorijas. Beje, apie tai bus proga išgirsti ir rengiamose ekskursijose.

Ką apie jas turėtų žinoti meno mylėtojai?

Kad jos bus nemokamos ir rengiamos lapkričio 17 d. 17 val. bei dar viena – gruodžio mėn. sostinės galerijoje „Kunstkamera“. Skyrę tam gerą pusvalandį lankytojai turės galimybę ne tik pažinti nepažintą lenkų dailę Vilniuje, bet ir persikelti į prieškario laimetį, žvilgtelėti į to meto istoriją ir susitikti su kūrėjais, jų mūzomis ir amžininkais.

Visų kitų norinčiųjų aplankyti parodą individualiai lauksime galerijos darbo laiku iki pat Naujųjų metų.

Ačiū už pokalbį.

PARODOS AUTORIAI:

Adomas Miendzyblockis (Adam Międzybłocki, 1883–1956)
 Alfredas Izidorius Römeris (Alfred Izydor Römer, 1832–1897)
 Boleslovas Buika (Bolesław Buyko, Bujko, 1878–1940)
 Bronislovas Jamontas (Bronisław Jamontt, 1886–1957)
 Česlovas Znamierovskis (Czesław Znamierowski, 1890–1977)
 Ferdinandas Ruščicas (Ferdynand Ruszczyc, 1870–1936)
 Halina Bobaryko-Modelska (XX a. I p.)
 Janas Bulhakas (Jan Bułhak, 1876–1950)
 Janas Havrilkevičius (Jan Hawryłkiewicz 1902–1992)
 Jonas Kazimieras Vilčinskis (1806–1885)
 Jurgis Hopenas (Jerzy Hoppen, 1891–1969)
 Kazimieras Mordasevičius (Kazimierz Mordasewicz, 1859–1923)
 Kazimieras Stabrauskas (Kazimierz Stabrowski, 1869–1929)
 Konstantinas Gorskis (Gurskis, Konstanty Górski, 1868–1934)
 Leonas Dobžinskis (Lew Dobrzyński, 1907–1937)
 Leonas Kosmulskis (Leon Kosmulski, 1904–1952)
 Marijonas Kulieša (Marian Kulesza, 1878–1943)
 Pranciškus Čebotarevičius (Franciszek Czebotarewicz, XIX II p.–XX I pr.)
 Pranciškus Jurjevičius (Franciszek Jurjewicz, 1849–1924)
 Sofija Romerienė (Zofia Romerowa, 1885–1972)
 Sofija Strijenska (Zofia Stryjeńska, 1891–1976)
 Stanislovas Bohušas–Siestšencevičius (Stanisław Bohusz–Siestrzeńcewicz, 1869–1927)
 Stanislovas Roličius (Stanisław Rolicz, 1913–1997)
 Tadas Kuliševičius (Tadeusz Kulisiewicz, 1899–1988)
 Vincentas Lukaševičius (Wincenty Łukaszewicz, 1861–1931)